

4. Лізинський В.М. Прийоми та форми в навчальній діяльності/ Айзенк Г.Ю. В.М.Лізинський – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – 160с.
5. Локалова Н.Г. Как помочь слабоуспевающему школьнику/ Н.Г.Локалова – М., 1995. – 208с.
6. Сборник методик для диагностики педагогических способностей, умений, качеств, интересов личности, психологических состояний / Под ред. Р.И.Хмелюк. – Одесса, 1991. – 269с.
7. Туріщева Л.В. Психолого-педагогічні аспекти уроку/ Л.В.Туріщева – Х.: Вид. група «Основа», 2007, – 128с.
8. Юркевич В.С. Светлая радость познания/ В.С.Юркевич – М.: Знание, 1975. – 81с.

*А.А.Балицька,
канд.пед.наук, доцент,
В.М. Покалюк,
Академія пожежної безпеки
ім. Героїв Чорнобиля*

АДАПТАЦІЯ КУРСАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ МНС УКРАЇНИ

Розглядається проблема підготовки майбутніх рятувальників до професійної діяльності, яка пов'язана з виконанням управлінських функцій.

Рассматривается проблема подготовки будущих спасателей к профессиональной деятельности, которая связана с выполнением управленческих функций.

It deals with the adaptive and developing conception of cadets' socialization in course of studying at fire fighting technical higher educational.

Постановка проблеми. Професійна діяльність фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України має поліфункціональний характер. Вона вирізняється серед інших невизначеністю, непередбачуваністю оперативних ситуацій, високою динамікою їх розвитку. Така специфіка роботи вимагає достатньо високого рівня фахової, фізичної і психологічної підготовки, здатності в екстремальних умовах приймати правильні рішення, коригувати їх у будь-який момент часу, керуючись при цьому моральними, правовими і праксеологічними критеріями оцінки професійного ризику.

Виклики часу й соціальне замовлення вимагають удосконалення системи професійної підготовки майбутніх офіцерів з метою адаптації курсантів до діяльності в умовах розширення функцій служби МНС України. Вирішення даної проблеми потребує ретельного вивчення специфічних особливостей професії, урахування психологічних, психофізіологічних, педагогічних і соціологічних аспектів підготовки особистості до виконання бойових завдань, а також розробки ефективних засобів навчання і тренування курсантів з метою забезпечення комплексного підходу до розвитку їх адаптаційного потенціалу.

Аналіз досягнень і публікацій. У вітчизняній науці накопичений значний потенціал знань, необхідних для постановки і вирішення зазначеної проблеми. Ряд наукових праць присвячено дослідженню механізму адаптації особистості до умов професійної діяльності, зокрема у процесі навчання у вищій школі. Це роботи О.В.Барабанщикова, М.Г.Горліченко, Д.Н.Григоренка, Г.І.Васильєва, В.М.Павлушенка. У дослідженнях О.В.Бикової розглядається проблема формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони. Оскільки умови професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту носять екстремальний характер, вивчаючи проблему адаптації до них, ми опирались на праці К.К.Платонова та А.Н.Леонтьєва, присвячені розгляду питання екстремальності. Ми також приймаємо визначення, наведене в «Инженерной психологии» [6], що трактує екстремальні умови як надзвичайні, граничні, крайні значення тих елементів ситуації, що у своїх середніх значеннях створюють оптимальний «фон», або в крайньому випадку не сприймаються особистістю як джерело дискомфорту.

Постановка цілей публікації. Однак, питання адаптації курсантів до виконання професійних завдань оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в процесі їх підготовки у вищому навчальному закладі не стало предметом самостійного вивчення. Теоретично не обґрунтовані й експериментально не перевірені умови професійної адаптації майбутніх офіцерів. Не досліджено можливості засобів навчання і тренування з точки зору забезпечення комплексного підходу до вирішення зазначеної проблеми. Практика роботи вищої школи потребує розробки практичних рекомендацій для командного та професорсько-викладацького складу щодо формування у майбутніх

офіцерів адаптаційних здібностей до професійної діяльності. Метою даної публікації є висвітлення результатів проведеного емпіричного дослідження процесу адаптації курсантів до умов професійної діяльності та виявлення тих об'єктивних труднощів, що його супроводжують, і можливих підходів щодо їх подолання.

Основна частина. В процесі адаптації бере участь цілісна особистість курсанта, яка володіє певними адаптивними якостями, індивідуальною організацією адаптивного процесу, власним рівнем активності. Умови навчання і виховання у ВНЗ МНС України висувають різнобічні вимоги до особистості майбутнього офіцера, спонукаючи його активно включатися в адаптаційний процес.

Адаптований до умов професійної діяльності фахівець, підготовлений у вищому навчальному закладі, – це професіонал, здатний до повноцінного розвитку особистого, фізичного, інтелектуального потенціалу. Від випускників вимагаються уміння і навички професійних дій, основані на стійких знаннях в галузі технічних, природних і гуманітарних наук, здібності оцінювати оперативну обстановку. Суттєвою складовою є також психологічна підготовка фахівців оперативно-рятувальної служби, яка базується, з одного боку на достатньому рівні професійної мотивації, готовності до роботи в умовах екстремальних ситуацій, а також на готовності до професійного спілкування, до встановлення контактів, товариських відносин усередині колективу, ведення переговорів і досягнення спільних рішень. Майбутнім командирам підрозділів також необхідно вміти кваліфіковано ставити завдання, які стосуються ліквідації наслідків і запобігання можливості виникнення надзвичайних ситуацій, керуючись не тільки формальними інструкціями, а й глибоким розумінням специфіки обставин виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій. Ці якості формуються в процесі навчання, повсякденного спілкування в курсантському колективі і в середовищі професіоналів.

Адаптованість особи курсанта – це певний рівень прийняття ним норм, традицій, ціннісних орієнтацій колективу, глибина і широта його контактів, зв'язків з командирами і товаришами по службі, рівень задоволеності своїм положенням, статусом у колективі. Це постійний процес активного пристосування до умов соціального середовища, що стосується всіх рівнів його функціонування. Виходячи з даного

визначення, можна вести мову про стан індивіда в середовищі його повсякденної життєдіяльності.

У своєму дослідженні ми поділяємо точку зору А.В.Петровського стосовно побудови моделі розвитку особистості, згідно з якою адаптація розглядається як перша фаза особистісного становлення індивіда, який включений у відносно стабільне соціальне співтовариство. Ця фаза передбачає засвоєння діючих в середовищі норм і правил, а також оволодіння прийнятими в ньому формами і засобами діяльності.

Виходячи з цього, адаптація курсанта до професійної діяльності передбачає його активність, направлену на оволодіння комплексом теоретичних знань і практичних навичок, отриманих в результаті спеціальної підготовки і набуття досвіду практичної роботи. Процеси адаптації особистості протікають за участю не окремих ізольованих механізмів, а їх комплексів. Має місце взаємодія двох різновидів, напрямків адаптації: внутрішня – вирішення внутрішніх протиріч і проблем особистості, а також зовнішня – пристосування до умов зовнішнього середовища.

Вік курсантів коливається в діапазоні 17-23 років. В цей період настає інтелектуальна, емоційно-вольова і фізична зрілість. З досягненням повноліття завершується функціональне формування нервової системи, і організм досягає рівня розвитку дорослої людини. Інтенсивний нервово-психічний і фізичний розвиток молодої людини на фоні недостатнього досвіду самоконтролю призводить часто до домінування процесів збудження над процесами гальмування. У зв'язку з цим, І.П. Павлов говорив про необхідність вироблення у людей своєрідних «життєвих гальм».

В даному віковому періоді все більш чітко виявляється своєрідність індивідуальних рис характеру особистості. За своєрідністю і динамічними характеристиками спостерігається широка варіативність даного процесу. Вона значною мірою визначається впливом на хід адаптації індивідуально-типологічних і соціально-психологічних особливостей курсантів. З першого курсу починається і надалі продовжується формування бойового колективу. В цілому вважається, що цей процес протікає планомірно і організовано. В системі підготовки кадрів для оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України, розпочинаючи з перших місяців служби, накоплений значний досвід виховання у курсантів тих

якостей, які сприятимуть їх становленню надалі як командирів, вихователів. Вони повинні суворо дотримуватися військової дисципліни, знати особливості несення служби, підготовки до виїзду на бойову роботу, брати безпосередню в ній участь. Таким чином, відбувається поступове вироблення необхідних умінь і навичок, вольових якостей – самостійності, самоконтролю, сміливості, наполегливості, цілеспрямованості.

Адаптація курсантів нерозривно пов'язана з умовами навчання. Курсанти за своїм психічним складом, антропометричними даними мають різні здібності до навчання, а, отже, до адаптації в процесі навчальної діяльності. Нарівні з відомими принципами військової педагогіки [7], як загальними керівними положеннями: науковість у навчанні; навчати курсантів тому, що необхідно в процесі подальшої самостійної діяльності; свідомість і активність курсантів; наочність навчання; систематичність; послідовність і комплексність у навчанні; навчання на високому рівні труднощів; усталеність знань, умінь і навичок; колективізм та індивідуальний підхід у навчанні, характерні специфічні принципи, які підкреслюють пізнавальну діяльність фахівця.

Проведене нами дослідження присвячено вивченню питань адаптації до умов професійної діяльності переважно в аспектах навчальної діяльності як ведучою для даного періоду розвитку особистості майбутнього фахівця. Процес навчальної адаптації пов'язаний з організованістю мислення, тренуваністю пам'яті і уваги, старанністю і працьовитістю. Отже, він стосується не тільки інтелекту, але і особистості курсанта вцілому. Якість засвоєння навчального матеріалу як показник навчальної адаптованості характеризують результати успішності курсантів. Проаналізувавши середню успішність першокурсників, ми встановили, що середні показники свідчать про більш високий рівень засвоєння професійно орієнтованих дисциплін порівняно з гуманітарними і фундаментальними. Це може бути зв'язано з тим, що професійно орієнтовані дисципліни (пожежно-рятувальна підготовка, підготовка газодимозахисника і ін.), мають прикладний характер, з їх вивчення розпочинається знайомство з професією. У свою чергу, гуманітарні і фундаментальні дисципліни викладаються на базі шкільної підготовки на більш високому теоретичному рівні.

Висновки та перспективи дослідження. Дослідження специфіки адаптаційного процесу курсантів дозволяє виявити психолого-педагогічні умови успішної адаптації їх до професійної діяльності:

- враховування адаптаційних здібностей курсантів у процесі їх професійної підготовки;
- забезпечення комплексного підходу до розвитку адаптаційного потенціалу курсантів з урахуванням факторів, що впливають на нього;
- здійснення педагогічної корекції готовності майбутніх офіцерів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України до професійної діяльності у різних сферах життєдіяльності.

Перспективним напрямом подальших досліджень, на нашу думку, є розробка засобів навчання і тренування курсантів для адаптації до професійної діяльності в системі підрозділів МНС України.

Список використаних джерел

1. Алексеева О.Ф. Индивидуально – психологический фактор адаптации субъекта учебной деятельности. – М.: Наука, 1995. – 23 с.
2. Андреева Д.О. О понятии адаптации, исследование адаптации к условиям учебы в вузе. // Человек и общество – Л., ЛГУ, 1973, – № 13. – С. 65 – 66.
3. Большая советская энциклопедия – Г., 1972. – Т.1.- 608 с.
4. Васильев Г.І. Особенности адаптационного процесса курсантов вуза «закрытого типа» – Одесса: Вестник Одесского института внутренних дел. № 4, 1997. – С.132-137.
5. Горліченко М.Г. Факторі адаптації курсантов військового вузу // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету. (Зб. наук. пр.) – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2001. – Вип. 3-4. – С. 147 – 151.
6. Инженерная психология / [ред. А.Н.Леонтьева и др.] – М., 1964.
7. Павлушенко В.М. Специфика процесса адаптации слушателей военных вузов к профессиональной деятельности // Сборник научных трудов № 18, Ч. II. – Хмельницкий: Издательство НАІВУ, 2001. – С. 292-296.
8. Платонов К.К. Краткий словарь психологических понятий. – М., 1981.

9. Селье Г. Стресс без дистресса / Общ. ред. Е.М. Крепса, предисловие Ю.М. Саарма. – М. : Прогресс, 1982. – 128 с.

*Т.В.Захарчук,
асистент Кременецького обласного
гуманітарно-педагогічного
інституту імені Тараса Шевченка*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розкривається проблема формування творчих професійних умінь майбутніх учителів використовуючи інноваційні методи навчання, узагальнюються педагогічні умови формування творчої активності майбутнього вчителя.

Ключові слова: творчість, педагогічні технології, засоби масової інформації, телебачення, майбутні вчителі.

В статті розкривається проблема формування творчих професійних умінь майбутніх учителів використовуючи інноваційні методи навчання, узагальнюються педагогічні умови формування творчої активності майбутнього вчителя.

Ключевые слова: творчество, педагогические технологии, средства массовой информации, телевидения, будущие учителя.

The article covers the problem of forming of creative professional abilities of future teachers; opens up using the innovative methods of teaching, the pedagogical terms of forming of creative activity of future teacher are summarized.

Keywords: creation, pedagogical technologies, mass mediums, television, future teacher.

На відміну від попередніх етапів розвитку виробництва, під час яких основна частина суспільної праці мала репродуктивний характер, доля творчої праці сьогодні істотно зростає, оскільки розвиток науково-технічного прогресу залежить від кількості і якості творчо розвинутих фахівців, від їх здатності забезпечити швидкий розвиток науки, техніки, виробництва. Їх спрямованість на інновації дає гарантії чіткого бачення недоліків і обмежень наявних технологій, плідного пошуку і творчого розроблення нових, своєчасного впровадження альтернативних рішень, які створюють конкурентні переваги і забезпечують бажану ефективність функціонування виробничої, невиробничої чи іншої системи [1, с. 27]. З кожним роком підвищується «ступінь інноваційності робітничих місць» як наслідок зростає попит на творчих людей. Це означає, що однією з головних